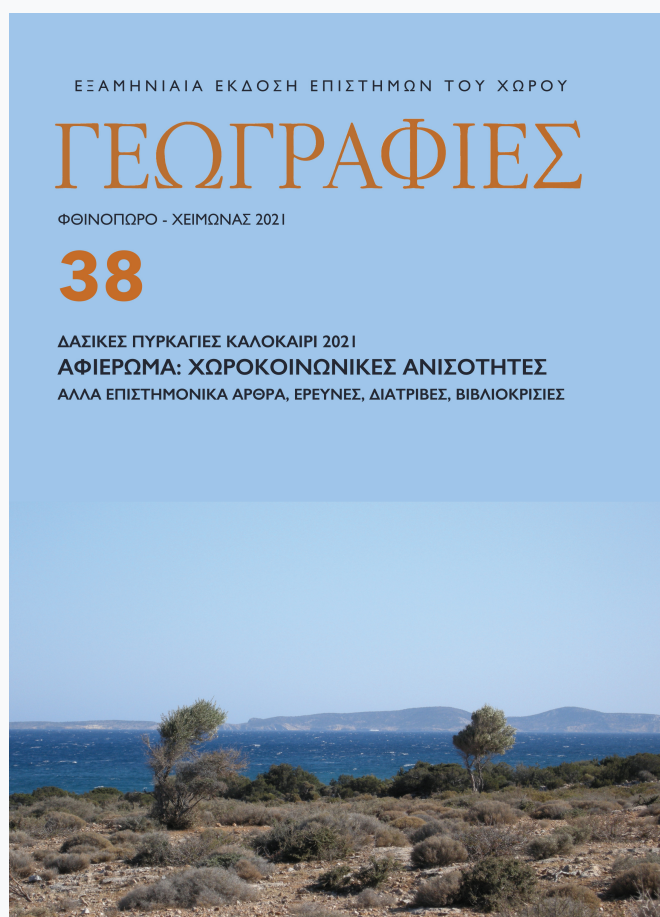

Γεωγραφίες

Αρ. 38 (2021)

Γεωγραφίες, Τεύχος 38, 2021

ΟΙ ΔΑΣΙΚΕΣ ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ ΤΟΥ 2021 ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

-

ΟΙ ΔΑΣΙΚΕΣ ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ ΤΟΥ 2021 ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Το καλοκαίρι του 2021, το δεύτερο σε συνθήκες της πανδημίας COVID-19, η ελληνική κοινωνία βίωσε δυο διαμετρικά αντίθετες και γεωγραφικά διαφοροποιημένες καταστάσεις: τις φωτιές στα δάση και την τουριστική έκρηξη στα νησιά και στις παράκτιες περιοχές. Τα χιλιάδες στρέμματα καμένων δασών στη Βόρεια Εύβοια, την Αττική, τα Γεράνια και τον Πατέρα προστέθηκαν σ' αυτά της Ηλείας του 2007, της Αττικής του 2011 και 2019 και σε τόσα άλλα. Οι *ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ* έχουν ασχοληθεί και στο παρελθόν με τις δασικές πυρκαγιές (βλ. τεύχος 13/2007 για τις πυρκαγιές του 2007 και το αφιέρωμα για τις καταστροφές τεύχος 27/2016 για τις πυρκαγιές του 2011). Δυστυχώς τα ίδια λάθη στην αντιμετώπιση και οι ίδιες παραλήψεις στην πρόληψη επαναλαμβάνονται διαχρονικά από όλες τις κυβερνήσεις. Η απόφαση της κυβέρνησης Σημίτη στα τέλη της δεκαετίας του 1990 για τη μεταφοράς της ευθύνης κατάσβεσης δασικών πυρκαγιών από τη δασική υπηρεσία στην πυροσβεστική και η διαχρονική απαξίωση όσων γνωρίζουν τα δάση, λειτούργησαν καταστροφικά. Για τις φετινές πυρκαγιές η εύκολη δικαιολογία από την κυβέρνηση της ΝΔ ήταν η κλιματική κρίση. Κανείς δεν αμφιβάλλει για την καταλυτική σημασία των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης στην εκδήλωση δασικών πυρκαγιών, εξάλλου αυτό συμβαίνει σε όλο τον κόσμο. Ωστόσο, όπως περιγράφουν παρακάτω οι Θεοχάρης Ζάγκας, Κωνσταντίνος Λιαρικός και Βάννα Σφακιανάκη υπάρχουν βαθύτερες αιτίες και πολιτικές ευθύνες για τις οποίες εκτός από τους πολιτικούς και τις κυβερνήσεις καλείται να απαντήσει και η ελληνική κοινωνία. Με άλλα λόγια να κοιτάξει κατάματα τις διαδικασίες κοινωνικής αναπαραγωγής του ελληνικού καπιταλιστικού σχηματισμού.

Ευχαριστούμε τους τρεις συναδέλφους για την άμεση απόκριση στο αίτημα των *ΓΕΩΓΡΑΦΙΩΝ*. Ως περιοδικό σχεδιάζουμε ένα ειδικό τεύχος που θα ασχοληθεί με τις βαθύτερες αιτίες των πυρκαγιών και με τους άλλους ανθρωπογενείς κινδύνους, τη νέα κανονικότητα του 21ου αιώνα.

Αντιπυρική προστασία δασών και αποκατάστασή τους μετά από πυρκαγιά

Θεοχάρης Δ. Ζάγκας¹

Τα δάση αποτελούν πολύτιμα οικοσυστήματα τα οποία υποστηρίζουν τη ζωή στον πλανήτη. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να προστατευθούν κατά τον καλύτερο τρόπο, από κάθε μορφής κίνδυνο και ιδιαίτερα τις δασικές πυρκαγιές. Γίνεται ιδιαίτερη μνεία σ' αυτό γιατί κατά τα τελευταία χρόνια με αποκορύφωμα τα καλοκαίρια (2007, 2018 και 2021) είδαμε να καταστρέφονται πολύτιμα δάση της χώρας μας, περιουσίες συμπολιτών μας και να χάνονται δυστυχώς ανθρώπινες ζωές.

Όλα αυτά συμβαίνουν για τον λόγο ότι στη χώρα μας δεν υπάρχει η παραμικρή οργάνωση στο θέμα της πρόληψης των δασικών πυρκαγιών.

Είναι παγκοσμίως γνωστό ότι οι δασικές πυρκαγιές θα πρέπει να προλαμβάνονται και αντιμετωπίζονται στη γένεσή τους με κρίσιμο χρόνο επέμβασης τα 10 έως 15 λεπτά της ώρας. Από τη στιγμή που μια πυρκαγιά αποκτήσει μεγάλες διαστά-

1. Καθηγητής ΑΠΘ, Τμήμα Δασολογίας και Περιβάλλοντος, zagas@for.auth.gr

σεις μόνο έμμεσα αντιμετωπίζεται με τη δημιουργία «ψιλών» αντιπυρικών ζωνών ή «αντιπύρ». Επομένως είναι μείζονος σημασίας ο άμεσος εντοπισμός των δασικών πυρκαγιών και η προσβολή τους κατά τα πρώτα λεπτά μετά την έναρξή τους.

Τα εναέρια μέσα βοηθούν στην κατάσβεση των δασικών πυρκαγιών αλλά αφενός δεν είναι σε θέση να την ολοκληρώσουν από μόνα τους και αφετέρου η δράση τους υπόκειται σε πολλούς περιορισμούς όπως οι καιρικές συνθήκες, η αδυναμία δράσης τους κατά τη διάρκεια της νύχτας και οι μηχανικές βλάβες. Επιπρόσθετα το κόστος της αεροπυρόσβεσης είναι πάρα πολύ υψηλό.

Πρόληψη δασικών πυρκαγιών

Επιβάλλεται, λοιπόν, η οργάνωση ενός συστήματος δασοπυρόσβεσης με ιδιαίτερη βαρύτητα στην πρόληψη. Αυτό θα βασίζεται:

- Στη διαρκή επιτήρηση του χώρου από δίκτυο παρατηρητηρίων (πυροφυλακίων) σε 24ωρη βάση, κατά την επικίνδυνη ξηρόθερμη περίοδο η οποία για τις περιοχές της χώρας μας ξεκινά τον Μάιο και τελειώνει τον Οκτώβριο, μετά την πτώση των φθινοπωρινών βροχών. Η επιτήρηση αυτή μπορεί να υποστηρίζεται και από μέσα σύγχρονης τεχνολογίας, σε καμία περίπτωση όμως αυτά δεν θα υποκαταστήσουν την ανθρώπινη παρουσία. Είμαστε υποχρεωμένοι στο μεγάλο αυτό ζήτημα να διατηρούμε διπλές και τριπλές «κλείδες» ασφαλείας.

- Στην ανάπτυξη ενός εξελιγμένου και αξιόπιστου συστήματος επικοινωνιών, έτσι ώστε να υπάρχει άμεση αναγγελία και εντοπισμός κάθε εκδηλούμενης πυρκαγιάς. Και στο ζήτημα αυτό θα πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον δύο ή και περισσότερα εναλλακτικά συστήματα για λόγους ασφαλείας. Για παράδειγμα, μπορούν να λειτουργούν ταυτόχρονα σύστημα ασύρματης επικοινωνίας, σύστημα ενσύρματης τηλεφωνίας και σύστημα κινητής τηλεφωνίας, έτσι ώστε ο χρόνος αναγγελίας της πυρκαγιάς να είναι κατά το δυνατόν μικρότερος.

- Στην άμεση επέμβαση ειδικά για τον σκοπό αυτό εκπαιδευμένης ομάδας δασοπυροσβεστών, κατάλληλα εξοπλισμένης.

Μετά τον εντοπισμό και την αναγγελία της πυρκαγιάς θα καταφθάνει στον χώρο της, ειδικά εκπαιδευμένη για τον σκοπό αυτό ομάδα με ειδικό ευέλικτο τετρακίνητο όχημα το οποίο θα φέρει βυτίο νερού 500 – 1000 λίτρων και τον απαραίτητο εξοπλισμό. Η ομάδα αυτή θα επιχειρεί την κατάσβεση και παράλληλα θα εκτιμά εάν είναι σε θέση να αντιμετωπίσει την πυρκαγιά. Σε αντίθετη περίπτωση καλεί ενισχύσεις και ταυτόχρονα συνεχίζει το έργο της κατάσβεσης.

Πλην των παραπάνω η διαμορφωθείσα πρόσφατα κατάσταση επιβάλλει τη λήψη αυξημένων μέτρων σε όλα τα επίπεδα:

- Σε επίπεδο κρατικών υπηρεσιών.
- Σε επίπεδο Περιφερειακής Διοίκησης.
- Σε επίπεδο Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Σε επίπεδο Οικισμών και
- Σε ατομικό επίπεδο.

Αποφασιστικό ρόλο στην έναρξη και διάδοση των πυρκαγιών διαδραματίζουν:

- Η καύσιμη ύλη.

- Οι μετεωρολογικές συνθήκες.
- Η τοπογραφία της περιοχής.

Από τους τρεις αυτούς παράγοντες ο μόνος που επιδέχεται τροποποίηση είναι αυτός της καύσιμης ύλης. Για τον λόγο αυτό τα δάση θα πρέπει να υφίστανται τους κατάλληλους δασοκομικούς χειρισμούς για τη μείωση του κινδύνου των πυρκαγιών.

- Με διάφορους δασοκομικούς χειρισμούς υπάρχει η δυνατότητα:
- Της μερικής ή ολικής απομάκρυνσης της καύσιμης ύλης.
- Της τροποποίησης της καύσιμης ύλης (θρυμματισμός) και
- Της απομόνωσης της καύσιμης ύλης.

Η παραγόμενη βιομάζα από τις διάφορες δασοκομικές επεμβάσεις μπορεί να αξιοποιείται ως ανανεώσιμη πηγή ενέργειας με την κατάλληλη οργάνωση εγκαταστάσεων, εφοδιαστικής αλυσίδας και απαραίτητου προσωπικού. Αυτού του είδους η οργάνωση συμβάλει τα μέγιστα στην πρόληψη των δασικών πυρκαγιών, στο ενεργειακό ζήτημα της χώρας μας και στην απασχόληση μεγάλου αριθμού ανθρώπων. Τα δάση της χαμηλής ζώνης βρίσκονται κατά τις τελευταίες δεκαετίες εκτός δασικής διαχείρισης, με αποτέλεσμα να έχουν συσσωρευτεί σε αυτά τεράστιες ποσότητες νεκρής βιομάζας. Η κατάσταση η οποία διαμορφώθηκε διευκολύνει την εύκολη έναρξη και τη γρήγορη διάδοση των δασικών πυρκαγιών και επιπλέον δυσχεραίνει την πρόσβαση των δασοπυροσβεστικών δυνάμεων. Στο παρελθόν τα δάση της χαλεπίου πεύκης ρητινεύονταν και οι ρητινοσυλλέκτες ήταν οι καλλιεργητές και οι φύλακες αυτών των δασών. Με τη μείωση της ζήτησης της ρητίνης, οι ρητινοσυλλέκτες εγκατέλειψαν τα δάση αυτά και ζήτησαν την τύχη τους στα αστικά κέντρα ή στο εξωτερικό. Είχαμε μια ραγδαία εξέλιξη σε ότι αφορά τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες των περιοχών αυτών. Τα δάση εγκαταλείφθηκαν χάνοντας ταυτόχρονα τόσο τους καλλιεργητές τους, όσο και τους φύλακές τους. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη βαθμιαία συσσώρευση νεκρής βιομάζας, σε σημείο που να είναι αδύνατη ακόμα και η πρόσβαση του ανθρώπου στα δάση αυτά και μοιραία οδηγηθήκαμε στη σημερινή δραματική κατάσταση η οποία διευκολύνει την έναρξη και γρήγορη διάδοση των δασικών πυρκαγιών. Εάν δεν χειριστούμε κατάλληλα τα δάση αυτά, με την αφαίρεση της πλεονάζουσας βιομάζας, κάθε καλοκαίρι θα βλέπουμε να εξελίσσονται ανεξέλεγκτες καταστάσεις, να καίγονται πολύτιμα δασικά οικοσυστήματα, περιουσίες ανθρώπων και να απειλούνται ή να χάνονται ανθρώπινες ζωές.

Φωτ. 1. Άποψη δάσους χαλεπίου πεύκης με πλεονάζουσα βιομάζα στην Αττική (Φωτο Θ. Ζάγκας).

Καταστολή δασικών πυρκαγιών

Σε επίπεδο καταστολής κρίνεται απαραίτητη η οργάνωση του ανθρώπινου δυναμικού και η πρόβλεψη των απαραίτητων υποδομών και μέσων. Τέτοια είναι:

- Επαρκής αριθμός καλά εκπαιδευμένου υλωρικού προσωπικού.
- Επάρκεια εξοπλισμού και μέσων από τα πιο μικρά έως τα πιο μεγάλα (εναέρια).
- Σχεδιασμός και οργάνωση ενός εξελιγμένου συστήματος επικοινωνιών.
- Σχεδιασμός και οργάνωση του συστήματος υδροληψίας των πυροσβεστικών οχημάτων και των εναέριων μέσων.

Σχέδια αντιπυρικής προστασίας

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν για κάθε δάσος θα πρέπει να εκπονείται σχέδιο αντιπυρικής προστασίας το οποίο θα δοκιμάζεται και επικαιροποιείται σε ετήσια βάση. Αυτό θα βασίζεται κυρίως στην πρόληψη με τα εξής μέσα:

- Ενημέρωση.
- Διαρκή επαγρύπνηση.
- Δίκτυο υδατοδεξαμενών και πυροσβεστικών κρουνών.
- Χειρισμό βλάστησης και ξηρού υλικού.
- Ζώνες αντιπυρικής προστασίας κατάλληλα σχεδιασμένες.
- Συντήρηση οδικού δικτύου.
- Οργάνωση των διαθέσιμων μέσων.

Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να πολεμήσουμε τη μάστιγα των δασικών πυρκαγιών και θα προστατέψουμε τα δάση της χώρας μας και το φυσικό περιβάλλον γενικότερα.

Αποκατάσταση καμένων δασών

Μετά από μια καταστροφική πυρκαγιά βρισκόμαστε δυστυχώς προ ενός δυσάρεστου τετελεσμένου γεγονότος. Το δάσος έχει καταστραφεί. Οι συνέπειες όμως της δασικής πυρκαγιάς δεν έχουν τελειώσει. Μετά την πυρκαγιά οι προσπάθειές μας επικεντρώνονται στην προστασία των εδαφών. Θα πρέπει οι καμένες επιφάνειες να προστατευθούν κατ' αρχήν από τη διάβρωση και στη συνέχεια να καλυφθούν το συντομότερο με δασική βλάστηση.

Για τον λόγο αυτό μετά από την πυρκαγιά θα πρέπει να διενεργείται υλοτομία των καμένων δένδρων και θάμνων για την ταχύτερη αποσύνθεση της βιομάζας και τη βελτίωση της αισθητικής των καμένων περιοχών. Η διευθέτηση της νεκρής βιομάζας κρίνεται απαραίτητη και για έναν άλλο σοβαρό λόγο. Η πτώση των νεκρών δένδρων στο έδαφος μετά από 2-3 χρόνια με άτακτο τρόπο, δημιουργεί προϋποθέσεις έναρξης και διάδοσης νέας πυρκαγιάς τα επόμενα χρόνια, κάτι που θα είναι καταστροφικό για το δασικό οικοσύστημα. Αυτό συμβαίνει γιατί τα νεκρά δένδρα αναμιγνύονται με την πτώδη ξηρή βλάστηση και με τον τρόπο αυτό αποτελούν άριστη καύσιμη ύλη.

Ακολουθεί χαρτογράφηση των περιοχών ως εξής:

– Από πλευράς ανάγλυφου και πλημμυρικής επικινδυνότητας, έτσι ώστε να σχεδιασθούν και ιεραρχηθούν τα απαραίτητα αντιδιαβρωτικά και αντιπλημμυρικά έργα.

Η χαρτογράφηση θα πρέπει να γίνει από ειδικό επιστήμονα κατά προτίμηση της ειδικότητας των Διευθετήσεων Ορεινών Υδάτων.

– Από πλευράς δασοπονικού είδους και δυνατότητας φυσικής αναγέννησής του έτσι ώστε να εντοπισθούν και ιεραρχηθούν οι προς αναδάσωση εκτάσεις. Τα δάση της χαμηλής ζώνης, είναι προσαρμοσμένα στις δασικές πυρκαγιές και αναγεννώνται με φυσικό τρόπο, τα μεν κωνοφόρα χαλέπιος πεύκη, τραχεία πεύκη και κυπαρίσι με σπέρματα, τα δε πλατύφυλλα με παραβλαστήματα από το ριζικό τους σύστημα το οποίο κατά κανόνα δεν καταστρέφεται από τη φωτιά. Φυσική αναγέννηση δεν αναμένεται στις περιπτώσεις που οι συστάδες των κωνοφόρων είναι νεαρές (ηλικίας μικρότερης των 20 ετών) και όταν αυτές εδράζονται σε πολύ επικλινή εδάφη στα οποία τα σπέρματα παρασύρονται από τα νερά των βροχών. Οι εκτάσεις αυτές είναι που έχουν προτεραιότητα προς αναδάσωση και κυρίως

Φωτ. 2. Αρτίφυτο χαλέπιου πεύκης, την αρχή του φθινοπώρου με την πτώση της πρώτης βροχής μετά την πυρκαγιά (Φωτο Θ. Ζάγκας).

όταν αυτές βρίσκονται πάνω από οικισμούς, συγκοινωνιακά έργα, ταμειυτήρες νερού κ.λπ. Για κάθε περίπτωση και ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των περιοχών διενεργούνται πυκνότερες ή αραιότερες φυτεύσεις, με την επιλογή των κατάλληλων από οικολογική άποψη ειδών και με τον πιο οικονομικό τρόπο, έτσι ώστε να έχουμε τη δυνατότητα να αναδασώσουμε μεγαλύτερες εκτάσεις. Στο σημείο αυτό μπορούν να εισαχθούν στα εύφλεκτα δάση κωνοφόρων «δύσφλεκτα» είδη πλατύφυλλων ειδών τα οποία είναι σε θέση να βελτιώσουν παράλληλα την οικολογία και την αισθητική των αμιγών δασών κωνοφόρων.

Η παραπάνω ιεράρχηση κρίνεται απαραίτητη για τον λόγο ότι οι παραπάνω δράσεις δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν σε ολόκληρη την έκταση τόσο από χρονική άποψη όσο και από οικονομική και οικολογική.

Βιβλιογραφία

- Zagas Th. 1994. "Entwicklung der immergruenen Oekosysteme nach Waldbrand in Athos". *Silva Gandavensis*. No. 59. S. 57 - 67 (German).
- Zagas, T., Raptis, D., Zagas, D., Karamanolis, D., 2013. "Planning and assessing the effectiveness of traditional silvicultural treatments for mitigating wildfire hazard in pine woodlands of Greece". *Natural hazards*, Volume 65: 545-561, DOI: 10.1007/s11069-012-0380-55.

Διαχρονικές αλλαγές χρήσεων γης και δασικές πυρκαγιές

Κωνσταντίνος Λιαρικός

Οι δασικές πυρκαγιές αποτελούν ένα φυσικό και αναπόσπαστο κομμάτι του οικολογικού κύκλου των χωρών με Μεσογειακό κλίμα και βλάστηση, στις οποίες εκτός των χωρών της Λεκάνης της Μεσογείου περιλαμβάνονται η Νότια Αφρική, η Χιλή και οι νοτιοδυτικές Ακτές των ΗΠΑ και της Αυστραλίας.

Στις περιοχές αυτές επικρατεί το μεγαοικοσύστημα (biome) των Μεσογειακών Δασών και Θαμνοτόπων, που είναι ένα από τα οικολογικά σημαντικότερα του πλανήτη. Το συγκεκριμένο μεγαοικοσύστημα είναι απόλυτα προσαρμοσμένο στις πυρκαγιές, με τεράστια οικολογική ανθεκτικότητα και δυνατότητα άμεσης φυσικής ανάκαμψης μετά από μία πυρκαγιά. Στην πραγματικότητα στα οικοσυστήματα αυτά η πυρκαγιά είναι ο φυσικός τρόπος αναγέννησης και ανανέωσης της βλάστησης. Εξαιρούνται βεβαίως από αυτή την παραδοχή κάποια είδη, όπως αυτά των μεγάλων υψομέτρων που δεν χρειάστηκε να προσαρμοστούν στην φωτιά.

Το φαινόμενο των δασικών πυρκαγιών συνοδεύει επί χιλιάδες χρόνια την ύπαρξη των Μεσογειακών κοινωνιών, αλλά τις τελευταίες δεκαετίες έχει αναλάβει ανατριχιαστικές διαστάσεις. Αν και ο αριθμός των περιστατικών σε γενικές γραμμές μειώνεται, η έκταση και ένταση των πυρκαγιών αυξάνεται δοκιμάζοντας τις ικανότητες της φύσης για φυσική αναγέννηση και προκαλώντας ανυπολόγιστες πρωτογενείς (κάψιμο) και δευτερογενείς (πλημμύρες, ρύπανση) επιπτώσεις στην φύση, την κοινωνία και την οικονομία.

Ένας από τους βασικότερους λόγους γι' αυτή την τόσο δυσμενή εξέλιξη αποτελεί φυσικά η κλιματική κρίση, η οποία προκαλεί μακρύτερες περιόδους ξηρασίας και ακραίων θερμοκρασιών και απρόβλεπτα καιρικά φαινόμενα. Επεκτείνει την αντιπυρική περίοδο και κυρίως αλλάζει τον χαρακτήρα των πυρκαγιών ως προς την προβλεψιμότητα, την ένταση και τη σφοδρότητά τους (μεγαπυρκαγιές) αλλά και τη συχνότητα επανάληψής τους.

Οι επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης, όμως, επιδρούν πάνω σε ένα επίσης εξαιρετικά δυσμενές περιβάλλον σε ότι αφορά την κοινωνική και οικονομική γεωγραφία. Οι τελευταίες δεκαετίες έχουν δει την ολοκλήρωση μίας ραγδαίας μετάβασης της υπαίθρου από έναν χώρο παραγωγής σε έναν χώρο τουρισμού, παραθερισμού, προαστιακής κατοίκησης, εποχούμενης οδικής διέλευσης και εγκατάστασης υποδομών. Η δασική καύσιμη ύλη αυξάνεται καθώς δεν αγρεύεται, οι πιθανότητες έναρξης πυρκαγιάς από (συχνά εγκληματική) αμέλεια πολλαπλασιάζονται, ενώ οι παρόντες πολίτες δεν διαθέτουν ούτε την γνώση, ούτε τα εργαλεία αλλά ούτε και το διακύβευμα για να δράσουν για την καταπολέμηση της.

Και φυσικά το έργο της αντιμετώπισης των πυρκαγιών δυσχεραίνεται πάρα πολύ καθώς οι δυνάμεις πυρόσβεσης είναι αντιμέτωπες με την ανάγκη διαφύλαξης της ζωής, της περιουσίας και των υποδομών σε ένα εξαιρετικά περίπλοκο και διάσπαρτο δίκτυο.

Θα περίμενε κανείς ότι στο παραπάνω πλαίσιο, η πολιτεία θα είχε την πρόνοια να έχει οργανώσει την υποκατάσταση κάποιων παραδοσιακών λειτουργιών της κοινωνίας της υπαίθρου με οργανωμένες δράσεις διαχείρισης της βιομάζας και συστήματα εκπαίδευσης και οργάνωσης των τοπικών κοινωνιών. Αντί αυτού, όμως, η πολιτεία επιλέγει συστηματικά να επενδύει σε ένα «αστυνομικού τύπου» σύστημα καταστολής που δρα αντιδραστικά προς τις πυρκαγιές που ξεσπούν, βασισμένο στα μηχανοκίνητα μέσα (και άρα στους δρόμους) και απομονωμένο από την κοινωνία. Χωρίς να χαρακτηρίζεται από επιστημονική γνώση και χωρίς πολιτική εξουσιοδότηση για τις δύσκολες επιλογές που απαιτεί η διαχείριση των μεγάλων περιστατικών, το σύστημα αυτό αποδίδει γρήγορα και αποτελεσματικά στην πρώτη προσβολή και τα μικρά-μεσαία περιστατικά, αλλά καταρρέει στις υπόλοιπες περιπτώσεις.

Την ίδια στιγμή, η επένδυση της πολιτείας στην πρόληψη και την διαχείριση των δασών έχει περάσει στα αζήτητα μαζί με την κατεξοχήν αρμόδια –διοικητικά και επιστημονικά- Δασική Υπηρεσία. Ακόμα και όταν η πολιτεία αποφασίζει να δώσει μία έμφαση στην πρόληψη, αυτό γίνεται συχνά με σπασμωδικές κινήσεις της τελευταίας στιγμής, χωρίς καμία επιστημονική καθοδήγηση ή προγραμματισμό, και από άσχετους εργολήπτες. Τα μέτρα που λήφθηκαν το καλοκαίρι που μας πέρασε αποτελούν ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Τέλος, δεν μπορεί παρά να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι σε μία κοινωνία που έχει τόσες φορές –και με τόσο δραματικά αποτελέσματα- πληγεί από τις πυρκαγιές, το επίπεδο της παιδείας σε σχέση με το θέμα είναι τόσο χαμηλό. Από τις διαφημίσεις των σουπερ-μάρκετ (καλοκαίρι, καιρός για μπάρμπεκιου), έως τους συμπολίτες που βάζουν φωτιά να κάψουν ξερά μέσα στον καύσωνα (ιδανικά όταν έχει αέρα για να μην ζεσταίνονται), και έως το απόλυτα ελλιπές σύστημα συντήρησης των δικτύων ενέργειας, όλα καταδεικνύουν μία κοινωνία που δεν έχει μεταβολίσει το πρόβλημα και τον ρόλο της σε αυτό.

Οι συνεχείς –και συνήθως αβάσιμες- συζητήσεις περί εμπρησμών και εμπρηστικών σχεδίων, συντηρούν αυτή την κοινωνική εθελοτυφλία και σκεπάζουν με ένα πέπλο ομίχλης τις πολιτικές, διοικητικές και ατομικές ευθύνες πίσω από το πρόβλημα.

Το καλοκαίρι που μόλις τελειώνει ζήσαμε για άλλη μία φορά τις τραγικές συνέπειες του συνδυασμού των παραπάνω παραγόντων, γινόμενοι μάρτυρες τεράστιων καταστροφών σε φύση και οικονομία. Ο έντονος δημόσιος διάλογος που συνόδευσε τις καταστροφές είχε πολλές πινελιές λανθασμένου εμπειρισμού και συνωμοσιολογίας, ήταν όμως σε γενικές γραμμές ωριμότερες από κάθε άλλη φορά σε ότι αφορά την ανάγκη αλλαγής του τρόπου που συμβιώνουμε με τις πυρκαγιές και τις διαχειριζόμαστε.

Υπάρχει όμως ένα θέμα το οποίο ο δημόσιος διάλογος σπάνια συλλαμβάνει: την σχέση των δασικών πυρκαγιών με την χρήση του χώρου και τις καλύψεις της γης. Δεν το συλλαμβάνει επειδή η αμφίδρομη αυτή σχέση είναι σύνθετη και κατανοείται μόνο εάν εξεταστεί σε βάθος χρόνου.

Κοιτώντας την μία πλευρά αυτής της αμφίδρομης σχέσης, οι χρήσεις του χώρου και της γης είναι ανάμεσα στα βασικά αίτια της αύξησης της συχνότητας και της έντασης των πυρκαγιών. Οι διαχρονικές αλλαγές οι οποίες αναφέρθηκαννωρίτερα έχουν σε πάρα πολλές περιπτώσεις δημιουργήσει συσσωρευση βιομά-

ζας και τεράστια συνεχή δασικής βλάστησης σε άμεση γειτνίαση με οικιστικές περιοχές (προάστια, παραθεριστική κατοικία, τουριστική φιλοξενία, κοκ), και μεταφορικές υποδομές. Πολύ συχνά, ανάμεσα στα συνεχή δασικής βλάστησης και τις ανθρωπογενείς επιφάνειες, παρεμβάλλονται περιοχές γεωργικών χρήσεων.

Είναι ακριβώς αυτές οι περιοχές όπου αφενός κορυφώνεται ο κίνδυνος έναρξης πυρκαγιάς από αμέλεια, και αφετέρου η διαχείριση της πυρκαγιάς γίνεται πάρα πολύ δύσκολη καθώς αντιμετωπίζονται ταυτόχρονα πολλαπλές προτεραιότητες πολιτικής προστασίας και περιφρούρησης του φυσικού περιβάλλοντος. Πράγματι, και μία απλή εμπειρική παρατήρηση των συμβάντων πυρκαγιών καταδεικνύει ότι ακριβώς σε τέτοιου είδους περιοχές έχουμε τα συχνότερες και σοβαρότερες καταστροφές, αλλά και αυτές στις οποίες ο μηχανισμός καταστολής δείχνει να μην αποδίδει.

Η αντίστροφη κατεύθυνση αυτής της σχέσης, όμως, έχει ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Καθώς αν και οι πυρκαγιές είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην διαχρονική αλλαγή των χρήσεων της γης, η επίδρασή τους είναι σπάνια τόσο άμεση και ραγδαία όσο θέλει η αστική μυθολογία. Αν και πράγματι έχουν υπάρξει πολλές περιπτώσεις όπου μία δασική φωτιά διαδέχθηκε η ανοικοδόμηση οικισμών, οι περιπτώσεις αυτές δεν αποτελούν παρά ένα πολύ μικρό μέρος ενός ευρύτερου ζητήματος.

Το 2012 ολοκληρώθηκε μία διαχρονική ανάλυση των αλλαγών στις καλύψεις γης της χώρας από το WWF Ελλάς και την Δασολογική Σχολή του ΑΠΘ, η οποία ανέλυσε τις τεράστιες αλλαγές στις καλύψεις γης που είχαν σημειωθεί στην χώρα την εικοσαετία 1987-2007. Τα ποσοτικά δεδομένα των αλλαγών συμπυκνώνονται στον παρακάτω πίνακα ο οποίος απεικονίζει τις εκτάσεις κάθε χρήσης που στο διάστημα 1987-2007 μετατράπηκαν σε άλλη χρήση*:

*Ο πίνακας διαβάζεται οριζόντια και μας λέει πχ ότι 1.265.600 στρέμματα που ήταν δάσος το 1987 υποβαθμίστηκαν σε θαμνώδης εκτάσεις μέχρι το 2007. Ή ότι πχ 2.367.006 στρέμματα θαμνώδους βλάστησης το 1987 μετατράπηκαν σε γεωργικές εκτάσεις μέχρι το 2007.

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ		2007				
		Δάση	Θαμνώδης βλάστηση	Γεωργικές	Χαμηλή βλάστηση	Γυμνές / Τεχνητές
1987	Δάση	-	1.265.600,44	1.029.309,81	656.666,34	40.624,63
	Θαμνώδης βλάστηση	826.780,61	-	2.367.006,70	N/A	135.085,91
	Γεωργικές	445.635,00	1.268.084,66	-	2.061.154,34	401.602,59
	Χαμηλή βλάστηση	480.628,50	N/A	5.895.620,78	-	427.854,93
	Γυμνές / Τεχνητές	N/A	N/A	N/A	N/A	-
	<small>*N/A: αλλαγές που δεν εξετάζονται</small>					

Τα δεδομένα αυτά, εμπλουτισμένα με εμπειρικές παρατηρήσεις και μελέτη περιπτώσεων, μας δείχνουν ότι η απευθείας αντικατάσταση της φυσικής βλάστησης από οικιστικές χρήσεις ή άλλες τεχνητές καλύψεις είναι σχεδόν σπάνια. Αντιθέτως, το επικρατούν μοτίβο είναι η σταδιακή υποβάθμιση της φυσικής κάλυψης από δασοκάλυψη σε χαμηλή βλάστηση, εν συνεχεία σε γεωργική χρήση και έπειτα σε οικιστική χρήση ή άλλη τεχνητή κάλυψη.

Δείχνουν δηλαδή αυτά τα δεδομένα ότι η μετατροπή των χρήσεων της γης – πλην συγκεκριμένων εξαιρέσεων – είναι μία σταδιακή και σε βάθος χρόνου διαδικασία. Η διαδικασία αυτή μπορεί να δρομολογείται συστηματικά από φορείς συμφερόντων ή και να είναι και τυχαία, όμως οπωσδήποτε δεν τελεί σε κενό των

άλλων κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων. Αντιθέτως το φαινόμενο προκαλείται εντονότερα από τις αλλαγές στην κοινωνική και οικονομική γεωγραφία τις οποίες επισφραγίζει και επιταχύνει.

Πέραν του επιστημονικού ενδιαφέροντος, οι παρατηρήσεις αυτές φέρνουν στο προσκήνιο τρεις κομβικές πολιτικές προτεραιότητες:

Την ανάγκη να επανα-συστήσουμε την σχέση της κοινωνίας με τον χώρο στις περιοχές όπου οι χρήσεις τους έχουν μεταβληθεί ραγδαία τις τελευταίες δεκαετίες. Αν και δεν είναι εφικτό να επαναφέρουμε τις παλαιότερες παραγωγικές δομές, οι συμμετοχικές διαδικασίες στον σχεδιασμό της πρόληψης μπορούν να συνδέσουν εκ νέου τις τοπικές κοινωνίες με το φυσικό τους περιβάλλον και να επαναφέρουν τις αντιλήψεις της συλλογικής διαχείρισης του χώρου.

Την ανάγκη μακροπρόθεσμης περιφρούρησης των περιοχών που έχουν πληγεί από πυρκαγιές, όχι μονοσήμαντα ως προς την ανασύσταση της φυσικής βλάστησης αλλά με γνώμονα την μακροπρόθεσμη χρήση και λειτουργικότητα του οικοσυστήματος.

Την επιτέλους αποτελεσματική και ουσιαστική θεσμική οργάνωση του χώρου έτσι ώστε τα παραπάνω να αποκτήσουν στόχο που να απαντάει στις μακροπρόθεσμες προτεραιότητες και ανάγκες της κοινωνίας.

Οι πυρκαγιές αποτελούν φυσικά φαινόμενα, που όμως πλέον προκαλούνται κυρίως από ανθρωπογενή αίτια και διαδρούν με περίπλοκο τρόπο με την κοινωνία και την ανθρώπινη δραστηριότητα. Εδράζονται σε κοινωνικές μεταβολές και διεργασίες και στην ραγδαία μεταβαλλόμενη ανθρωπογεωγραφία της χώρας μας.

Οι παρούσες συνθήκες της κλιματικής κρίσης απαιτούν μία ανανεωμένη οπτική απέναντι στο φαινόμενο. Απαιτούν να αναγνωρίσουμε τις πραγματικές διαστάσεις του, να κατανοήσουμε τις ανθρωπογενείς αλλαγές που το τροφοδοτούν, και να προσαρμοσθούμε με γνώμονα την επανασύσταση της σχέσης μας με τον φυσικό χώρο και την ανθεκτικότητα της κοινωνίας που οραματιζόμαστε.

Πόσο προστατεύονται τα δάση;¹

Βάννα Σφακιανάκη²

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 24 του Συντάγματος του 1975 αφορά στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, των δασών και των δασικών εκτάσεων.³ «*1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το

1. Το κείμενο σε άλλη μορφή έχει δημοσιευτεί στην ηλεκτρονική σελίδα της *Εφημερίδας των Συντακτών*, https://www.efsyn.gr/efkriti/arthra/306522_poso-prostateyontai-ta-dasi

2. vannasfakianaki@gmail.com

Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων.⁴ *Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον».*⁵

Στις επόμενες αναθεωρήσεις, τόσο του 2008, όσο και του 2019, η Νέα Δημοκρατία επεδίωξε επίμονα τη αναθεώρηση του άρθρου 24, όμως μέχρι σήμερα το άρθρο 24 δεν έχει αναθεωρηθεί.

Επίσης δεν έχει αναθεωρηθεί το άρθρο 117 του Συντάγματος που αφορά στις αναδασώσεις και στο οποίο αναφέρεται: «Δημόσια ή ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαγιά ή που με άλλο τρόπο αποψιλώθηκαν ή αποψιλώνονται δεν αποβάλλουν για το λόγο αυτό το χαρακτήρα που είχαν πριν καταστραφούν, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και αποκλείεται να διατεθούν για άλλο προορισμό».

Πως εφαρμόζονται οι συνταγματικές επιταγές

Η προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων από το Σύνταγμα του 1975, εμπεριείχε εξαρχής την κερκόπορτά της, που δεν ήταν άλλη από την προσθήκη στη φράση «Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων», της αίρεσης «εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον».

Τα χρόνια που ακολούθησαν το 1975, η αποδυνάμωση της προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και μαζί των δασών και δασικών εκτάσεων, ήταν ευθέως ανάλογη με την διαδρομή μετάλλαξης της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος και την κυριαρχία της πολιτικής θέσης ότι προέχει η ανάπτυξη της οικονομίας.

Για την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων ψηφίστηκε το 1979 –σε εφαρμογή της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 24– ο δασικός νόμος 998/1979. Ο νόμος αυτός εκφράζοντας την εποχή του ως προς τις αντιλήψεις για την οικονομία,

- ρύθμισε λεπτομερώς όλες τις παραμέτρους που σχετίζονται με τη διαχείριση του δασικού πλούτου,
- καθόρισε τη σχέση των δασών και δασικών εκτάσεων με τον πρωτογενή τομέα (γεωργία – κτηνοτροφία),
- στάθηκε αμήχανος μπροστά στα θέματα πολεοδόμησης και την ένταξη δασικών περιοχών σε σχέδια πόλης, σε μια προσπάθεια να μη θίξει το χαρακτήρα των δασικών περιοχών,
- ταύτισε το δημόσιο συμφέρον με δημόσια έργα υποδομής (δρόμους, αεροδρόμια, φράγματα) και την εθνική άμυνα της χώρας (στρατιωτικά έργα), αναγνωρίζοντας την προτεραιότητά τους έναντι της προστασίας των δασών,
- επέτρεψε την κατασκευή αθλητικών χώρων, σχολικών κτιρίων, νοσοκομείων, νεκροταφείων κ.ά. αλλά όχι και την εγκατάσταση μονών, μετοχίων και ησυχαστηρίων,

- επέτρεψε στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού να υλοποιήσει κάποιες τουριστικές εγκαταστάσεις, στην ΕΤΒΑ –ή άλλους δημόσιους φορείς– να δημιουργήσουν βιομηχανικές περιοχές, και στο Υπουργείο Πολιτισμού να εκτελεί πολιτιστικά έργα και εκδηλώσεις, όπως και αρχαιολογικές έρευνες και ανασκαφές,
- δεν μπόρεσε να αρνηθεί εξαιρέσεις στους «μεγάλους» της εποχής (ναυπηγεία, διυλιστήρια, μεταλλευτικές και λατομευτικές εργασίες),
- αλλά δεν περιέλαβε εξαιρέσεις σχετικά με τις αναδασώσεις και τις κηρύξεις αναδάσωσης.

Τη δεκαετία του '80, οι αλλαγές στο δασικό νόμο ήταν ελάχιστες. Μάλιστα καταργήθηκε η δυνατότητα να κατασκευάζονται μέσα στα δάση ένα πλήθος εγκαταστάσεων, όπως αθλητικοί χώροι, σχολικά κτίρια, νοσοκομεία, παιδικές εξοχές, κατασκηνώσεις και νεκροταφεία. Προστέθηκε όμως η δυνατότητα εγκατάστασης δικτύων ηλεκτρισμού και δικτύων μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου.

Η δεκαετία του '90 ήταν αυτή που έφερε τα πάνω κάτω στη χώρα, με τις πρώτες απόπειρες ανακατανομής ισχύος ανάμεσα στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα.

Οι θιασώτες της γενικευμένης εμπορευματοποίησης των κοινωνικών αγαθών ζητούσαν να αποκτήσει ο ιδιωτικός τομέας τα ίδια «προνόμια» που η νομοθεσία επέτρεπε μόνο στον δημόσιο τομέα. Ουσιαστικά αυτό οδηγούσε στον μετασχηματισμό της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος και τον επανορισμό του ως άθροισμα ιδιωτικών συμφερόντων. Τέτοιου είδους αλλαγές στη νομοθεσία λοιπόν, συναντούσαν ανυπέβλητες δυσκολίες, αφού ολόκληρο το νομικό μας σύστημα ήταν δομημένο έτσι ώστε οι δύο τομείς, δημόσιος και ιδιωτικός, να είναι απόλυτα διακριτοί.⁶

Είναι γνωστό ότι η κατάσταση άρχισε να αλλάζει δραστικά με τους νόμους που ψηφίστηκαν «κατ' εξαίρεση» για να μπορέσουν να γίνουν γρήγορα και «με ευελιξία» τα έργα των Ολυμπιακών αγώνων. Οι νόμοι αυτοί αντικατέστησαν σταδιακά τη νομοθεσία που υπήρχε μέχρι τότε και έγιναν κανόνας στη συνέχεια. Η κατάσταση ξέφυγε τελείως όταν λίγα χρόνια μετά, άρχισαν να ψηφίζονται νόμοι εφαρμοστικοί των μνημονίων.

Ήταν η κυβέρνηση Σημίτη που έφερε στη Βουλή, μήνα Αύγουστο, την πρώτη «Απλοποίηση διαδικασιών για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας». Ο ν. 2941/2001 επέτρεψε την κατασκευή και εγκατάσταση έργων ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ) σε δάση και δασικές εκτάσεις, καθώς και δικτύων σύνδεσής τους με το Σύστημα ή το Δίκτυο, τροποποιώντας το δασικό νόμο σε όφελος του ιδιωτικού τομέα.

Τη σκυτάλη πήρε στη συνέχεια, η κυβέρνηση Καραμανλή με τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια του κ. Σουφλιά, για να επεκτείνει το «προνόμιο» έτσι ώστε τα ενεργειακά έργα να μπορούν να υλοποιούνται και στις αναδασωτέες εκτάσεις. Στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (2008) διαβάζει κανείς «ξαφνικά» ότι «...επιτρέπεται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων...».⁷

Η απόφαση 2499/2012 του Συμβουλίου της Επικρατείας που συζητήθηκε πολύ τελευταία, λόγω του εισηγητικού ρόλου της σημερινής Προέδρου της Δημοκρατίας και αφορά στη δυνατότητα εγκατάστασης αιολικού σταθμού σε αναδασω-

τέα έκταση, έπαιξε ένα πολύ σημαντικό ρόλο στις μετέπειτα εξελίξεις. Το εντυπωσιακό είναι ότι όταν λήφθηκε αυτή η απόφαση δεν υπήρχε κανένας νόμος στην ελληνική νομοθεσία που να επιτρέπει τέτοια παρέκκλιση για τις αναδασωτές εκτάσεις. Υπήρχε μόνο το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, δηλαδή μια διυπουργική απόφαση που δεν είχε καν ψηφιστεί από τη Βουλή και συνεπώς σε καμιά περίπτωση δεν θα μπορούσε να τροποποιήσει το δασικό νόμο, πόσο μάλλον το Σύνταγμα της χώρας.

Επεμβάσεις σε αναδασωτές εκτάσεις και «περιβαλλοντικό ισοζύγιο»

Την τελευταία δεκαετία οι παρεμβάσεις στο δασικό νόμο διαδεχόταν η μια την άλλη. Έγραφαν, έσβηναν, βελτίωναν, πρόσθεταν και αφαιρούσαν σε κάθε ευκαιρία. Αποτελεί μια περιπέτεια ακόμα και για όσους έχουν πρόσβαση σε νομικές βάσεις δεδομένων να εντοπίσουν –ψάχνοντας σε κινούμενη άμμο– τι ορίζουν οι νόμοι κάθε στιγμή και για κάθε θέμα. Με τέτοιους όρους κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η κοινωνία είναι ενημερωμένη.

Η δραστική τροποποίησή του δασικού νόμου όμως, έγινε με το νόμο 4280/2014⁸ που έφερε στη Βουλή η κυβέρνηση Σαμαρά και ψηφίστηκε πάλι μήνα Αύγουστο.

Ο νόμος αυτός, που είχε αναρτηθεί σε δημόσια διαβούλευση τον Ιανουάριο του 2014 με σκοπό να αντιμετωπίσει προβλήματα οικοδομικών συνεταιρισμών και είχε δεχθεί τα πυρά ακόμα και εκείνων που υποτίθεται ότι θα εξυπηρετούσε,⁹ έβαλε στο τραπέζι πολεοδομικά και περιβαλλοντικά ισοζύγια, πραγματικά ή λογιστικά, με ανταλλαγές ακινήτων δασικών και μη δασικών.

Κατά το νόμο 4280/2014, το περιβαλλοντικό ισοζύγιο επιτυγχάνεται στις περιπτώσεις κατασκευής «κατ' εξαίρεση» επιτρεπτών έργων σε δάση και δασικές εκτάσεις, –που επιτρέπει ο ίδιος ή προηγούμενοι νόμοι– «με αναδάσωση ή δάσωση έκτασης ίδιου εμβαδού με εκείνης στην οποία εγκρίθηκε η εκχέρσωση για την πραγματοποίηση της επέμβασης», κι αυτό στην ίδια ή σε άλλη περιοχή που υποδεικνύει η δασική υπηρεσία.

Το πιο κρίσιμο όμως είναι ότι ο ν. 4280/2014 αναδιαμόρφωσε το «Κεφάλαιο Έκτο» του δασικού νόμου, συμπεριλαμβάνοντας για πρώτη φορά άρθρο με τίτλο «Εξαιρετικός χαρακτήρας επιτρεπτών επεμβάσεων σε αναδασωτές εκτάσεις» (άρθρο 46) που διατυπώνει ότι επιτρέπονται επεμβάσεις για τη διάνοιξη οδών, τα μεγάλα έργα υποδομής, τα ενεργειακά έργα και δίκτυα, τις αρχαιολογικές έρευνες και ανασκαφές και τα στρατιωτικά έργα.

Στα έργα υποδομής, όπως καταγράφονται σήμερα στον δασικό νόμο (άρθρο 53), περιλαμβάνονται αεροδρόμια, τεχνητές λίμνες, φράγματα, υδροηλεκτρικοί σταθμοί, ταμειυτήρες και εγκαταστάσεις άντλησης για την αποθήκευση ενέργειας, χερσαίες εγκαταστάσεις λιμένων και εγκαταστάσεις άντλησης υδρογονανθράκων, τηλεπικοινωνιακά και ηλεκτρικά δίκτυα, έργα ύδρευσης και αποχέτευσης, συστήματα διαχείρισης στερεών ή υγρών αποβλήτων, έργα συλλογής, αποθήκευσης και μεταφοράς υδάτων για αρδευτικούς ή υδρευτικούς σκοπούς και αντλιοστάσια.

Περιλαμβάνονται επίσης: κάθε τεχνικό έργο που αφορά την υποδομή και εγκατάσταση σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές

Ενέργειας (ΑΠΕ) ή μονάδες Συμπαραγωγής Ηλεκτρισμού και Θερμότητας (ΣΗΘ) με χρήση ΑΠΕ και των συνοδών έργων, δίκτυα μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου και πετρελαϊκών προϊόντων και σταθμοί ηλεκτροπαραγωγής από συμβατικά καύσιμα.

Όλα τα παραπάνω έργα απαγορεύονται μόνο στους πυρήνες των εθνικών δρυμών, στα αισθητικά δάση και στα κηρυγμένα μνημεία της φύσης. Τέτοιου είδους κηρύξεις είναι ελάχιστες και δεν φαίνεται να υπάρχει καμιά προθυμία να γίνουν περισσότερες.

Τα έργα λοιπόν αυτά θα μπορούν να εκτελούνται πάνω σε κηρυγμένες ως αναδασωτές δασικές εκτάσεις και οι επενδυτές θα συνεχίσουν να ισχυρίζονται στα πάνελ ότι είναι καθ' όλα νόμιμοι, πόσο μάλλον προβάλλοντας το επιχείρημα ότι αντικαθιστούν το δάσος που καταστρέφουν με δάσος που δημιουργούν! Τώρα, το ότι αυτό που καταστρέφεται είναι αναπόσπαστο και ζωτικό λειτουργικό μέρος ενός ολοκληρωμένου φυσικού οικοσυστήματος, ενώ αυτό που δημιουργείται είναι μια αποσπασματική, τεχνητά φυτεμένη έκταση, για λόγους γραφειοκρατικής νομιμότητας, αυτά είναι ψιλά γράμματα.

Τι επιτρέπει ο δασικός νόμος σήμερα σε δάση και δασικές εκτάσεις

Σήμερα, μετά και από επόμενες από αυτή του 2014 τροποποιήσεις, ο δασικός νόμος ευθύς εξαρχής δηλώνει (άρθρο 45) ότι η γενική απαγόρευση μεταβολή του προορισμού των δασών και δασικών εκτάσεων δεν ισχύει, εφόσον πρόκειται για εκτέλεση στρατιωτικών έργων, για διανοίξεις δημόσιων οδών, για την κατασκευή και εγκατάσταση αγωγών φυσικού αερίου και πετρελαϊκών προϊόντων, δικτύων μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, έργων ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ), περιλαμβανομένων των μεγάλων υδροηλεκτρικών σταθμών και για έργα εκμετάλλευσης ορυκτών πρώτων υλών.

Στη συνέχεια τα άρθρα 47-61 του δασικού νόμου αναφέρονται λεπτομερώς σε κάθε κατηγορία έργων. Στις κατηγορίες αυτές περιλαμβάνονται και όλα τα έργα που αναφέρθηκαν παραπάνω και που απολαμβάνουν το προνόμιο να εκτελούνται σε δασικές και σε αναδασωτές περιοχές.

Εκτός από αυτά, άλλα έργα που μπορούν να εκτελούνται σε δάση και δασικές εκτάσεις είναι:

- Εγκαταστάσεις τουριστικού χαρακτήρα (άρθρο 49) και ειδικότερα, χιονοδρομικά κέντρα, εγκαταστάσεις αξιοποίησης ιαματικών πηγών – υδροθεραπευτήρια, κέντρα θαλασσοθεραπείας, εγκαταστάσεις ιατρικού τουρισμού και ξενοδοχειακών καταλυμάτων κατηγορίας 4 ή 5 αστέρων, η διάνοιξη και δημιουργία διόδων διαδρομών τρυπιδοσφαίρισης (γκολφ) και σύνθετα τουριστικά καταλύματα.
- Βιομηχανικές εγκαταστάσεις (άρθρο 51) όπως μονάδες μεταποίησης γεωργικών προϊόντων, οινοποιεία, αποσταγματοποιεία, ποτοποιεία, εμφιαλωτήρια, ελαιοτριβεία, σφαγεία, δεξαμενές αποθήκευσης πετρελαιοειδών.
- Στην κατηγορία «μεταλλεία – λατομεία» (άρθρο 52) έχουν παρεισφρήσει συστήματα επεξεργασίας αξιοποίησης αποβλήτων που προέρχονται από εκσκαφές, κατασκευές και κατεδαφίσεις (ΑΕΚΚ) «σε μεταλλεία και λατομεία των

οποίων έπαυσε η λειτουργία για οποιονδήποτε λόγο χωρίς αποκατάσταση αυτών».

- Στις λοιπές επιτρεπτές επεμβάσεις (άρθρο 57) συγκαταλέγονται α) αθλητικές εγκαταστάσεις, β) εκπαιδευτικά κτίρια, γ) νοσοκομεία, θεραπευτήρια, δ) ιεροί ναοί, μονές, μετόχια και ησυχαστήρια, ε) σωφρονιστικά καταστήματα, στ) εγκαταστάσεις των σωμάτων ασφαλείας, ζ) χώροι αποθήκευσης και επεξεργασίας στερεών και υγρών αποβλήτων, η) υδροτριβεία παραδοσιακού τύπου, θ) βοτανικοί κήποι, ι) δομές φιλοξενίας προσφύγων, πάρκα κεραιών κ.α.
- Επιτρέπεται επίσης (άρθρο 60) η ένταξη δημόσιων χορτολιβαδικών και πετρωδών εκτάσεων στον πολεοδομικό σχεδιασμό, προκειμένου να αποτελέσουν ακίνητα υποδοχής συντελεστή δόμησης ή και ακίνητα ανταλλαγής οικοδομικών συνεταιρισμών.

Είναι λοιπόν προφανές ότι οι αποφάσεις αναδάσωσης αλλά και οι δασικοί χάρτες δεν ανησυχούν καθόλου τον ιδιωτικό τομέα των «μεγάλων επενδύσεων», αφού οι επενδύσεις αυτές μπορούν να πραγματοποιούνται σε δάση και δασικές εκτάσεις και οι πιο προνομιούχες από αυτές και σε αναδασωτέες.

Η νομοθεσία των δύο μέτρων και δύο σταθμών καλά κρατεί, μέχρι η κοινωνία να καταφέρει να επιβάλλει κάτι διαφορετικό. Και σήμερα η κοινωνία με αφορμή τις πυρκαγιές, δείχνει αποφασισμένη να υπερασπιστεί τόσο την επιβίωσή της όσο και την περιβαλλοντική προστασία, δύο έννοιες που είναι στενά αλληλένδετες.

Σημειώσεις

3. Σημειώνονται με πλάγια γραφή σημεία που προστέθηκαν κατά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001.

4. Σε εφαρμογή της συνταγματικής επιταγής εκδόθηκε ο ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας».

5. Στην αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001 προστέθηκε και «Ερμηνευτική δήλωση» με τον ορισμό του δάσους βλ. Σύνταγμα της Ελλάδας - Άρθρο 24 .

6. Βλ. «Τα όρια των ιδιωτικοποιήσεων – Βιώσιμο Κράτος & Δημόσια Κτήση», Μαρία Καραμανώφ, Επιμελητήριο Περιβάλλοντος & Βιωσιμότητας, 2010

7. Ειδικό Χωροταξικό για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, άρθρο 6, παρ. 4

8. ν. 4280/2014, Περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση - Βιώσιμη ανάπτυξη οικισμών Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις

9. Δημόσια διαβούλευση επί σχεδίου νόμου «Περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση – Βιώσιμη ανάπτυξη, εγκαταλελειμμένοι οικισμοί και Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί – Χρήσεις Γης».